

SEMINARUL PE TEMA : **”SERVICIILE DE INFORMAȚII ÎNTR-O SOCIETATE DEMOCRATICĂ ”**

(Senatul ROMÂNIEI , 13 –14.05 2003)

**Intervenție a Gl. Bg. (r) Mihai MĂRGĂRIT,
Director de proiect în Fundația EURISC,
fost șef al Direcției Informații Militare**

13.05 2003 Sesiunea a II – a, 16.30 – 18.30

Dezbateri : **”Serviciile de informații și noile amenințări”**.

Perioada de tranziție în care se află societatea română trebuie identificată și cu modul de fundamentare a conceptelor din toate domeniile care solicită o abordare curajoasă, schimbare radicală de mentalitate, în deplin acord cu opțiunile de libertate și democrație, precum și cu realitatea contemporană și tendințele de evoluție a societății umane.

În momentul de față majoritatea analiștilor militari sunt de acord că evoluția sferei de cuprindere a noțiunii de război nu se mai suprapune în toate cazurile cu aceea de conflict care, la rândul lui, nu se mai suprapune în mod automat cu aceea de acțiuni militare. Războiul, în realitatea contemporană, și-a deplasat sfera de interes către noile domenii în care se joacă supremația planetară: informațional, economic, resurse strategice, piețe de desfacere, centre zonale de structură politică, rețele de infrastructură. Globalizarea este termenul cheie de referință, pentru că toate aceste domenii presupun o mondializare a intereselor și acțiunilor, aceasta chiar și în cazul politicilor urmate de statele mici și mijlocii. Prin urmare, se poate susține că profunde amenințări la adresa securității naționale sunt așteptate din domeniul non-militar și neconvențional, cum ar fi: presiuni politico diplomatice, tehnologice, comerciale, financiare, campanii mediatic pe diferite teme și agresiuni (presiune care devine deja violentă) informaționale, acțiuni psihologice, acțiuni/agresiuni economico financiare și tehnologice, acțiuni informatice ostile, penetrație culturală și religioasă (defetistă și fundamentalistă), culegere de informații și dezinformare, migrație masivă de populație cu efecte destabilizatoare.

Referindu-mă la tema în discuție, apreciez că nu putem vorbi despre serviciile de informații într-o societate democratică fără o abordare în binom **”informații–securitate”, ”I- S”**.

Problemele de securitate ale unui stat derivă din raportul, existent la un moment dat, între amenințările cu care el este confruntat și capacitatea de a le sesiza oportun, de a le interpreta corect și de a le contracara eficient.

Este lesne de înțeles că percepția conceptului de securitate într-o societate democratică nu poate fi asimilată cu percepția oficială de securitate a unui stat totalitar, dictatorial, terorist. Aceasta din urmă nu poate fi luată în discuție, deoarece conceptul de securitate în acest caz se referă la apărarea ideologiei care stă la baza existenței acestor tipuri de stat, altul decât democratic.

Ca urmare, voi menționa câteva aprecieri cu privire la percepția actuală a conceptului de securitate națională într-o societate democrată și unele tendințe de permanentizare și evoluție a acestuia.

Politologii și specialiștii de pretutindeni în materie au dat, până în prezent, diferite definiții securității, fără ca vreuna dintre ele să se fi impus drept ”clasică” sau ”consacrată”.

Studiul unui mare număr de definiții conduce la următoarele aprecieri:

- securitatea unui stat a fost, până de curând, sinonimă cu apărarea militară;
- sfera noțiunii s-a lărgit considerabil, în ultimul timp, ca urmare a diversificării căilor de agresiune asupra unui stat și a modalităților de supraviețuire a acestuia – rezultat al multiplicării pericolelor de natură non militară;
- mutația în domeniul securității s-a înregistrat și prin cuprinderea palierului vieții interne a statelor;
- securitatea devine un concept multivalent, cu acțiune în plan militar, politic, economic, social, ecologic, demografic, etnic, religios ș.a. ca urmare a diversității formelor de amenințare înregistrate la adresa valorilor fundamentale ale unui stat.
- Securitatea implică atât dinamica conflictului, cât și a armoniei între națiuni și state.

Afirmam, la început, despre necesitatea schimbării de mentalitate. Printre altele am în vedere și o percepție mai pragmatică, în concordanță cu realitățile noului secol și mileniu, a raportului dintre securitatea națională, pe de o parte, cu "securitatea colectivă" și "securitatea comună", pe de altă parte. Pe scurt și aici se impun câteva aprecieri :

- pentru un stat, simpla existență a unui organism militar și a unei capacități de apărare împotriva unei agresiuni armate nu sunt suficiente pentru apărarea intereselor fundamentale;
- rezolvarea non-militară a conflictelor (divergențelor) devine posibilă în sistemul internațional de state;
- între securitatea națională și securitatea internațională (ca rezultat și al securității colective și securității comune) există o strânsă interdependență exprimată succint, astfel :
 - ◆ securitatea a devenit o valoare supremă atât pentru umanitate, cât și pentru fiecare națiune în parte;
 - ◆ orice țară are dreptul legitim și inalienabil la securitate și, totodată, datoria sacră de a participa activ și eficient la realizarea securității internaționale;
 - ◆ oricare ar fi aspectele sale (militare, politice, economice ș.a.m.d.) securitatea internațională este indivizibilă, presupunând efort general susținut și angajat al tuturor țărilor pentru realizarea ei;
 - ◆ nici un stat, oricât de puternic ar fi, nu poate accede de unul singur la securitatea sa absolută;
 - ◆ securitatea statelor mici și mijlocii este la fel de importantă ca a celor mari și puternice;
 - ◆ nu poate exista securitate internațională deplină dacă securitatea unui singur stat este lezată.

Binomul "**I-S**" (constituit din considerente de abordare metodologică) își menține echilibrul prin identificarea provocărilor, riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale, pentru care responsabile sunt serviciile de informații externe și interne. După cum am văzut, securitatea națională reprezintă un concept complex, cu multiple și diversificate determinări care impun o decelare mai punctiformă și mai clară a factorilor care ar putea să o destabilizeze și să o agreseze.

În context, am constatat o folosire mecanică a termenilor **provocări**, **riscuri** și **amenințări**, îndeosebi în mass media. Aceasta, inducând confuzie din punct de vedere semantic, a influențat chiar și unii analiști, determinându-i să-i folosească fie împreună, fie separat, fără a face nici cea mai mică deosebire între semnificațiile lor.

În opinia mea, semnificațiile acestor termeni sunt:

- **provocări** – acțiuni, demersuri, declarații, luări de poziții efectuate în mod direct, indirect sau obscur, din afara țării sau din interior, de către un adversar potențial care ar putea genera o stare de tensiune în ansamblul stării de securitate a statului;

- **riscuri** – acțiuni, demersuri, poziții, declarații proprii, făcute de puterea politică, legislativă, executivă centrală și a administrației locale care vizează viața internă a țării, precum și domeniul de politică externă care expun starea de securitate națională;

Exemple de riscuri :

- o politică inconsecventă, de conjunctură și politicianistă în domeniul reformei economice care generează o criză în domeniu profundă, corupție la scară națională și instituționalizată ;

- o politică incoerentă în domeniul sănătății și protecției sociale a populației, cu consecințe dramatice asupra factorului demografic ;

- lipsa unei strategii de informatizare a societății care, pe de o parte, poate frâna procesul de integrare în U.E. și, pe de altă parte, poate facilita acțiuni specifice de război informațional.

- lipsa de reacție, în concordanță cu cerințele și standardele comunității internaționale, față de unele manifestări de naționalism exacerbate pe plan intern;

- o politică conservatoare naționalistă față de sistemul alianțelor politico - militare dovedite și recunoscute ca fiind apărătoare a valorilor democrației și a drepturilor fundamentale ale omului sau față de organismele bancar financiare și economice internaționale;

- poziții neinspirate, lipsite de pragmatism și marcate de prejudecăți în sistemul relațiilor politice și economice bilaterale pe plan extern și față de anumite situații politice și militare internaționale ;

- **amenințări** – acțiuni, demersuri, declarații, luări de poziții ale unui adversar, din afara țării sau din interior, efectuate direct asupra ansamblului stării de securitate care escaladează starea de tensiune până la conflict iminent.

Sunt de părere că serviciile de informații, într-o societate autentic democrată, au obligația de a aprecia starea de securitate a statului prin identificarea și analiza provocărilor, riscurilor și amenințărilor la adresa intereselor fundamentale naționale, în înțelesul menționat mai sus.

Ca urmare, se impune ca prin lege (legea siguranței naționale) - adoptată prin consens politic și în parteneriat cu reprezentanții societății civile și nu prin documente programatice ale partidelor aflate la putere - să fie formulate explicit interesele fundamentale naționale ale societății române democratice ca bază de realizare a securității naționale și principalii indicatori de apreciere a stării acesteia, structuri responsabile cu atribuții în domeniu și obligații pentru societatea civilă. Spiritul legii să slujească prioritar, consecvent și să scoată în evidență preocuparea pentru securitatea individului și apărarea drepturilor fundamentale ale cetățeanului.

Din cele menționate mai sus rezultă că provocările, riscurile și amenințările pot fi împărțite în două mari categorii: **convenționale militare** și **neconvenționale**.

În prima categorie intră cele care decurg din dinamica și configurația fenomenului militar în formele de manifestare cunoscute în decursul istoriei societății umane . Escaladarea provocărilor, riscurilor și amenințărilor convenționale generează stare de tensiune și, în final, violență armată purtat cu arme convenționale - război convențional.

În ce privește spectrul provocărilor, riscurilor și amenințărilor neconvenționale, apreciez că acesta este foarte larg și identificarea lor este rezultatul unui proces complex de analiză a stării de securitate.

Denumirea lor este dată de domeniul vizat și afectat al securității naționale, regionale sau zonale, de mijloacele și formele de acțiune sau manifestare. Este drept că unele din ele sunt evidente, dar marea lor majoritate sunt identificate prin efectele deja produse asupra stării de securitate, în ansamblul ei, fără a trece prin starea de tensiune, deoarece arma principală a acestora este "surprinderea". Din

spectrul amintit consider că până la această dată cele mai periculoase amenințări neconvenționale, cu efecte dintre cele mai dezastruoase și mai imprevizibile sunt **terorismul și războiul informațional**.

Provocările, riscurile și amenințările neconvenționale sunt denumite, de către marea majoritate a analiștilor, cu sintagma "asimetrice". Sintagma preluată și tradusă, ad literam, din studiile academice occidentale. Sigur că are o anume argumentare. După părerea mea însă este o abordare corectă dar mai mult filozofică și mai puțin pragmatică. Plasarea terorismului - spre exemplu - ca tip de amenințare deosebit de feroce, într-o interpretare și definire academică filozofică, înseamnă a lăsa marea masă a populației, în continuare, în aceeași teamă, ignoranță, neînțelegere și reacție față de acest fenomen. Cetățeanului de rând, asimetria nu-i spune mare lucru. Mai mult, îl îndepărtează de înțelegerea reală a pericolului cu care s-ar putea confrunta. E greu de presupus ce reacție va avea acest cetățean român când i se va spune că "este amenințat asimetric". El nu va fi ajutat să-l perceapă la adevărata gravitate ce o reprezintă terorismul. Pentru el va continua să fie același fenomen, limitat la nivelul indivizilor sau al unui mic grup de făptași, aflați în răfuială cu autoritățile sau cu un număr restrâns de personalități ai vieții publice, cu scopul de a obține anumite revendicări sau avantaje. Ca urmare, el va încerca să se ferească din calea acestor teroriști, induce panică și chiar, involuntar, va complica și deranja acțiunile concrete întreprinse de forțele specializate în situații - de exemplu - de luare de ostateci. Evenimentele tragice din SUA reclamă nevoia de conștientizare a lor, nu numai la nivelul decidenților politici, militari și al celor destinați să acționeze, ci la nivelul întregii societăți civile. Terorismul azi are o altă amploare și se ridică la nivelul unei agresiuni majore la adresa securității naționale, capabil să folosească atât mijloace clasice de luptă cât și mijloace de distrugere în masă. Atitudinea cetățeanului nu trebuie să obstrucționeze măsurile și acțiunile specifice de contracarare a terorismului și, mai mult, trebuie să i se ceară o atitudine mai participativă în lupta cu acesta.

Referindu-ne la terorism ca o amenințare actuală la adresa securității internaționale, se impune o abordare aprofundată a structurii fenomenului și a resurselor sale. Timpul la dispoziție nu permite, dar menționez doar faptul că serviciile de informații trebuie să identifice din timp și cu prioritate premisele care ar putea genera terorismul nuclear, terorismul politic și terorismul religios fundamentalist. Specialiștii în domeniu, buni observatori ai fenomenului, au constatat că, în general, utilizarea sistematică a amenințării sau a violenței în scopuri politice este încadrată în terorism politic. Este o tactică susținută de folosirea terorii organizate de către un stat, de o mișcare, o facțiune sau de către un grup restrâns de indivizi. Terorismul politic nu este mult deosebit de teroarea politică. Aceasta din urmă apare sub forma unor acțiuni izolate și, de asemenea, sub forma violenței de masă extreme, nediscriminatorie și arbitrară. Teroarea de acest tip nu este nici sistematică, nici organizată și adesea greu de controlat și crează premise favorabile acțiunilor teroriste. Potrivit opiniilor majorității analiștilor, terorismul politic poate fi clasificat în trei tipuri: teroare revoluționară, teroare ne-revoluționară și teroare represivă. Nu voi mai face detalierea acestora. Voi menționa numai faptul că dacă serviciile de informații vor înțelege și vor aborda terorismului în această manieră și în contextul securității naționale prezentată mai sus, într-o societate democratică înseamnă realism și obiectivitate și conferă acestora statutul de independență și de neaservit politic.

Menționez, mai sus, războiul informațional ca formă importantă de amenințare neconvențională. Apreciez că această amenințare trebuie tratată separat și detaliată, datorită complexității ei, diversității formelor de manifestare, surprinderii totale pe

care o realizează, aproape imposibila identificare a autorilor operațiilor de război informațional și greutatea contracarării acestora. De asemenea, în țara noastră, chiar la nivelul specialiștilor se face prea puțin pentru fundamentarea acestui concept și se fac chiar confuzii între formele de manifestare a lui și efectele realizate de o operație specifică de război informațional. Această situație este determinată și de lipsa unui punct de vedere comun și de unificare a eforturilor pentru elaborarea unei strategii la nivel național de contracarare a lui.

Personal, apreciez că războiul informațional este o permanență a zilelor noastre și reprezintă singura formă, cunoscută până acum, prin care se poate agresa starea de securitate a unui stat fără pierderi umane, atât din partea celui care-l folosește, cât și din partea celui vizat. De fapt, societatea civilă din statele puternic dezvoltate este din ce în ce mai puțin dispusă să suporte pierderi umane într-un război. Ea este însă dispusă să-și mărească contribuția la cheltuielile militare pentru dezvoltarea formelor și mijloacelor specifice războiului informațional.

În concluzie, complexitatea configurației securității naționale, precum și a provocărilor, riscurilor și amenințărilor la adresa acesteia impun tuturor serviciilor de informații reconsiderarea formelor și metodelor de muncă, o concentrare a tuturor eforturilor pe plan intern și o foarte bună colaborare pe plan extern în domeniile de compatibilitate posibilă. În procesul de analiză a premizelor de manifestare trebuie să pună accent pe analiza integrată, singura în măsură să cuprindă complexitatea problemelor ce conduc spre căile de identificare preventivă a provocărilor, riscurilor și a amenințărilor neconvenționale. Acum, mai mult ca oricând, trebuie adusă în discuție oportunitatea constituirii **comunității serviciilor de informații**, într-o configurație care să nu genereze suspiciuni, într-o societate scăpată nu de mult de teroarea unor structuri aservite puterii dictatoriale.

București, 13.05 2003